

Förnuft och Religion.

Förnuftet är en stråle af Gudomens ljusning, hvarigenom sanningarna äfwen uti Religions saker kunna skönjas och pröfwas, och Religion är ett uttryck af en förtröstande wördnad för Gud, försinnligad genom det yttre bruket och ceremonierna, hörande till olika uppfinningar af menniskorna; hvarföre de ock wisa sig olika hos olika folkslag, men andan är en. Detta försinnligande bör uppväcka känslan, och först uti denna känsla lågar den sanna Gudsdyrkan.

Sålunda upplyst genom förnuftet och uppvärmd af känslan har menniskan uppbyggelse af Religionen. Sålunda blir Religion wälgörande, lik solen i naturen. I annat fall, der egennyttan är synbar under Religionens täckmantel, har Gudsdyrkan urartat sig till sällhets speculation, och är derföre ingen Religion; ty endast känslan är det anda och förnuftet det ljus.

Tron om legender och naturwidriga traditioner äro jemwäl wida skilda ifrån Religionen; de äro irriga begrepp om

verkliga eller blott inbillade tilldragelser, dem oförnuftet och fördomen, eller egennyttan och bedrägeriet i de mörka tidehvarfwen, med wanställande af verkligheter, framalstrat, och dem människornas benågenhet för det orimliga, att tro det de icke förstå, intill våra dagar bewarat. En historisk sanning liknar ofta Eycklingen, utkläckt ifrån ägget; efter framkomsten passa de icke mera i sina former. Händelser inom våra egna omgifningar äro sällan öfwerensstämmande med den flygande berättelsen, som hwar och en omskapar efter sitt fattade ideal för tilldragelsen.

Äfwen uti traditionen fordrar den historiska wißheten åtminstone natur-enlighet, och är derföre trovärdig blott såvida, att hon icke strider emot erfarenheten och sunnda förnuftet, det förnuft, som är oss gifwet till en ledstjerna genom lifwet. Utan des wälgörande werkan skulle wi samla uti ett förderfligt mörker, saknande begrepp om sanning, plikt och rättighet. Förnuftets ljus upplyser för oss sannin-garnas helgedom. Och der förnuftet förwillas uti obegriplighet äfwen i frågan om det tillkommande, der höjes öfwerlygelsen

till målet på hoppets wingar. Förnuftet
likenar mannen och hoppet en tåmd fogel,
som han låter flyga högre än han sjelf
kan uppkomma.

Utän ledning af förnuftet, förstande
efter sällhet och förutseende, har menni-
skan fallit till swärmeri och fördomar.
Med inbillningens stormwind har hon ru-
sat förbi underpanten för det oß ännu bri-
stande uti wißheten, det allt ersättande
ljuswa hoppet, som är sällhetens morgon-
stjerna.

Återkommen till hoppet, kan menni-
skan umbära förutseendet. Tröstad af Re-
ligionen, åger hon lugn för det tillkom-
mande. Förtröstande wördnad för Gud,
känsla för sanning och pligt, samt wäl-
wilja i handlingen - - - se der den sanna
öfwer allt gällande Religionen, som är
wår ledare ifrån förderfwet, såsom En-
geln för Loth ifrån Sodom. Ljufwets
tröst utbreder sig deraf öfwer mensklighets-
ten, liß morgondagen öfwer ett förtor-
fadtt felt.

Religion och Ceremonierna.

Allt folk på jorden har bildat sig idéer om Gud, skapelse och odödlighet, och hvarje människa har af naturen urskilning af godt och ondt. Stiftelse af Religion upphöjer själen till omfattande af det moraliskt sädna och rätta.

Religion, såvidt dermed förstås sät- tet till den Högstes dyrkan, är väl mångahanda i världen; men andakten, som utgör själen deri, är liksom alltid en, liksom den allmänna moral-känslan, som gör människohjertat warmare, för att med tillgifvenhet offra sin dyrkan rättfärdighetens Gud, som är föremålet för all vår världnad. Han behöfver väl icke denna dyrkan, denna andakt; endast för oss sinnliga varelses är känslans försinnligande of- ta af god verkan. Sättet dertill är mindre maktpåliggande, och olika emot för- nufstet icke stridande ceremonier, att vinna dyrkan af stoftets barn, kunna icke vara anstötliga för den högsta wissheten, för världarnas Skapare, emedan med denna dyrkan åsyftas endast vårt eget väl på jorden, hvilket rimmeligen icke kan ernås

på fullkomligen enahanda sätt för alla folkslag och i alla klimat, likaså litet, som jorden allestädes kan hafwa enahanda odling och bära lika frukter.

Ho kan dervede hysa sinne för den förwånda föreställning, utom andaktens samband, om Religionernas yttre förening, det är öfwerallt lika ceremonier uti Gudsdyrkan, då t. e. sederna i ett enda landskap, wanorna hos hwarje enskilt menniska äro så skiljaktiga? En till yttre bruket uniuersal Religion torde möta lika swårighet med en uniuersal Monarkie. Deras upprättande wore swårt, men förfallet säkert; de skulle snart återgå till ett naturligare förhållande efter Nationernas olika seder och lynne, likasom det uppdrifna hafwet efter stormen återtager sin jemwig.

Betraktande grunden widare till olika trosbekännelser, som menniskan, i jemförelse med sin egen, är benågen att öfwerse, inse wi systemålet allmännast wara menniskoflägtets timmeliga och ewiga wäl medelst upplifwandet af vårt moral-sinne, och finna hufwudsakliga skilaktigheten endast uti ceremonierna och det yttre

bruket ibland menniskorna, som sjelfwa, efter olika omständigheter, icke kunna wara hwarannan fullkomligen lika hwarcken i tänkesätt eller seder; de äro ju skiljaktiga äfwen till färgen och anletes bildning. Ett deremot wisadt förakt wore derföre en grof elakhet, foster af ett inskränkt begrepp hos menniskan, som anser sig sjelf för ett ideal för sina omdömmen, och sina omdömmen för orubbliga sanningar, om de ock wore grundade endast på mystiska dogmer, deri misstag lätteligen inträffar.

Om någon är öfwerlygad om sannin- gen af sin för andra oskadliga princip, den han ej dem påtrugar, bdr denna öf- wertygelse, som är hans heligaste egen- dom, icke lida öfwerwäld af yttre mak- ten, då wi ej önske, att sådant äfwen skall wedersaras öf af andra, som äro öfwermågtige. Endast wälwilja och sanningens ljus böra leda den wilsfuarne till rätta.

Wisserligen kunna yttre bruk, wid bristande civilisation, till wår grämelse, ofta wara hårda, ja äfwen grymma. De böra likwäl helst genom meddelad upplys- ning undergå mildring, och menniskorna

öfver deri med tålsamhet och saktmod närmas till förnuftenlighet och det gemensamma systemålet, den moraliska fullkomligheten, liksom de närma sig hvarannan i huswudsaken, den derpå grundade lycksaligheten, som hvar och en efter sitt fattade ideal derom med ljuf förhoppning åtrår och långtande efterstråfvar.

Endast der förwandlas Religionen, med des ceremonier, till en skadlig fördom, då des bekännare efterstråfva målet, men förkasta medlet, — älska lycksaligheten, men förakta moralen och dygden. Den bästa ibland Religionerna igenkännes af des werkan till mennisko- slägtets förädling och fullkomnande, och den Religion, som hänwisar menniskan till himmelen, utan affeende på själens förädling, hvarsdrutan himmelriket förfeelas, bår stempeln af råhet, eller jordisk egennytta hos des handhafware, sjelf ett medel för afgrunden till mensklighetens förderf.

Gemte begrepp om det högsta Wäsendet, eller rättare en inre öfwertygande känsla derom, framstrålar Religionen hos alla folkslag, gryn i des morgon, wär-

mer och lysen klart wid middagen. Hvad annat än denna öfvertygande känsla utgör hufvudgrunden för all Religions lära, om ock ingen fullkomlig bewisning för begreppet om Gud wore här möjlig. --- Men för oss ligger i öppen dag, med märkbar ändamålsenlighet i de minsta verkningarna, hela den underbara naturen, hvars upphof wi, annorlunda än genom en förnuftig orsak, genom Guds allwisshet och allmakt, icke kunna begripa, utan att tillskrifwa naturen sin egen dånande kraft, med deri förborgad ändamålsenlighet uti bildningen, hwilket wi ännu mindre kunna omsatta. Männe icke dagens ljus gör oss öfvertygade om solens tillwarelse? Är icke werlden en uppenbarelse om Gud? Lågg här till känslans hänwising, — och tron stöder sig på hälleberget.

Gudaktighets öfningar hafwa existerat och existera öfwer hela jorden, deri dogmatiken hörer till det mekaniska systemet, och blir olika efter olika behof och förhållanden, samt derå grundade olika åsigtter och öfningar jemwäl i ewigheten, der den tillkommande sällheten till det måsta föreställes och bildas efter de fårafte

njutningarna i lifwet. Jemsför härmed det materiela förhållandet, då t. e. Söderlänningen uti sitt warma klimat söker swafande bestuggning, förndje wi oss af solens warma, — och endast wanwettet kan härwid tabla den naturenliga åtgården.

Annat är förhållandet med andan af Religionen, med den rena tillgifsvenheten för alla wäsendens upphof. Den andeliga åsytningen uti Religion kan med stigande upplysning hos alla folkslag ledas till ett gemensamt huswudmål: den renade principen om moralisk fullkomlighet, dit allas stråswande bör syfta, om ordet Religion icke skall misbrukas. Dersöre har Religions toleransen, åsven innan denna höjd af upplysning kunnat ernås, blifwit ansedd för den gryende upplysningens säkra kännemärke och bör af förnuftiga warelser alltid med warma omfattas. En omild dom, innan anledningen till nåstans handling blifwit utgrundad, härstyter af det råa sinnet. Den upplyste efterletar först källan till handlingen, och då leder sanningens ljus honom till rätta. Wattnet är ju klart af naturen, men grumlas af mångahanda orsaker. Så ock det menstliga hjertat. Den wålgörande so-

len, som öfwerallt, öfwer de goda och onda, sprider ljus och värma i naturen, ware öf ett härligt mönster till vårt förhållande ibland medmänniskorna.

Människor! i åren bröder, och förnuftet har enahanda yttrings-symptomer i alla werldens delar, ehuru sättet och graderne kunna vara olika. Wisen berföre saktmodighet äfwen emot de förwillade, som torde hysa samma uppriktiga öfvertygelse om eder. Söken uppfylla det yppersta af Natur-Rättens, Moralens och Religionens bud: Älska din nästa såsom dig sjelf! det är: hwad du önskar för dig, unna och befordra det äfwen för din like; hwad du affsky, affsky det och för andra.

Om synders förlåtelse.

När menniskorna förlåta hvarannan, är det att efterskänka en fruktad hämd för lidet oförrätt, och derföre kan man vara lugnad till sinnes efter erhållen tillgift och förnyad wänskap. Men hwilken säkerhet är för handen, att i ewigheten och hos Gud den uppsåtliga orättwisan och gemena skändligheten någonsin kan förlåtast, så länge det förflutna icke förgätas? och det förflutna kan föga förgätas, förän med upphörandet af wår tillwarelse; ty lasten, likasom dygden, har sin wedergällning uti åminnelsen af uppsåtet i handlingen. Ja efter skedd moralisk sinnes förändring kan Gud skänka syndaren sin mildhet och sitt wälbehag för dess upptände affky för lasten och wärma för dygden; men utplånandet — döswandet af åtankan wid det framfarna är för den lastfulle sjelf ingen tänkbar möjlighet, utan tillintetgörrelse af dess olyckliga warelse.

Likwäl kan syndaren liknas wid en resande; ju längre han sträfwar framåt på dygdens bana, ju mindre blir det lem-nade affkywårda målet för hans tillbaka

Fastade blick, om det också aldrig skulle fullkomligen försvinna och utplånas.

Gud är rättfärdig, men hans rättfärdighet kan, i enlighet med sig själf och den ewiga rättvisan, swärligen tillämpas den swaga menöfligheten annorlunda, än att hans barmhertighet och faderssinne upptager i nåd den ängersulle, som sig förbättrar, som affkyr det onda af känsla för dygden, och i Guds kärlek söker befrämja det goda.

Den syndare, som upphunnit denna moraliska höjd, kunna wi icke fördomma. Om han också för sin förbättring, som är en absolut skyldighet, likaså litet som dygden själf och Englarne i himmelen icke kan förtjena belöning, kan han likväl nu med mera sinneslugn öfwer sitt ewiga öde, än uti ett lastfullt tillstånd, nalkas Gud, — han kan sålunda blifwa mera wärdig Guds nåd. Menniskan är swag, men Gud är barmhertig, endast wi söke bättringen. I annat fall drabbar oss werkan af hans rättfärdighet.

Gud är barmhertig, en huldb fader älskar ju äfwen ett sjukt barn, som är

honom af hjertat tillgifwet, — huru mycket mera ålskar icke Gud en af passionens yrsla förwillad, men genom ånger och bättring omvänd syndare. Om ock des genom uppsåtliga synder förwårswade sjukdom swårligen i all ewighet kan botas, är dock des kärlek till Gud och känsla för dygden ett balsam uti syndens rötsår.

Syndaren bdr likwål icke i förstockad förlitan häruppå uppskjuta sin bättring; ju djupare sår, ju swårare bot, och ärren blifwa derefter allt mer och mer outplånliga.

Om utplånandet af den betänkliga följd, som menniskan genom sin brottliga wandel är underkastad, finnas åtskilliga finare och gröfre hjelpemedel, efter särskilda Religioner och Sekter, af menniskor uttänkta. Af sådan beskaffenhet är, då den ena tror synden kunna försonas genom spåkning, den andra genom bönen, den tredje genom offer, den fjerde genom skårselden och så vidare. Men den tillförlitliga principen i detta hänseende är bot och bättring; ty då menniskan bättrat sin wandel och gjort sitt hjertat böjdt till dygden, deri Gud finner wäl-

behag, bör hon lita till detta välbehag och öfwerlemna den stridiga frågan om synders förlåtelse och utplånandet af det framfarna till Guds eget afgörande emellan hans ytterst fullkomliga egenskaper: rättfärdighet och barmhertighet.

Huru har och menniskan någonsin vågat decidera denna wigtiga sak emellan Gud och henne? En förmåtenhet, ofäker speculation, öfwerstigande all menskelig förmåga. *) Det tillkommer Gud, att wara domare; söke menniskan sin förädling och fullkomlighet. Den som icke är böjd till det goda, han är redan dömd och skild ifrån gemenskapen med Gud, som är godhetens och salighetens ursprung.

Uti Christi sublimes lära finna wi den oförfälskade sanningen, angående menni-

*) Likaså äro Guds allwetenhet och försyn, hwar på man grundat idéen om prädestination, för höga att af oss afgörande bedömmas. Föreställningen om menniskans frihet, med ett förut bestämdt öde, swästar för oss ännu i dunkelhet. Urmakaren gör flocken, och ordnar dess gång. Men kunna wäl wilkorliga rubbningar och en del af härrörande miswisning höra till uträkningen? Till Urmakaren sware wi: nej; men Guds rådslag begripa wi icke.

skornas ewiga wål. Han yrkar bot och bättring hos syndare, wålwilja och kärlek wid utöfningen af dygd, om Gud deri skall finna wålbehag, --- och detta wålbehag är grunden till wår ewiga salighet. Alla uttänkt systemer om försoning och tillståndet i ewigheten äro ett intet utan wålwilja och kärlek. Detta har Christus lärt, detta är den christna Religionens höga anda, uttydd i sin renhet enkel och dyrkanswärd.

Bättring åligger menniskan, förlåtelsen tillhör Gud såsom en andans hemlighet, ehuru menniskorna sökt materialisera densamma äfwen för sitt begrepp, men förwillat sig till aflatskråmeri, utan att tidens upplysning ännu förmått med allone stänga molnen. Fordom såldes syndernas förlåtelse, nu syndas oupphörligen under förhoppning att gratis ernå lika förmån. Wi böra derföre, med förbigående af alla till Christendomen lämpade spitsfundigheter och irriga tillsatser, återwända till den oförfalskade källan af wålwilja och kärlek, till den rena principen om dygd, som sprider ljus, värma och salighet.

En blick å Historien.

Den historiska sanningen är nöjsam uti wetandet, ländande jemwål såsom exempel antingen till warning eller till efterföljd uti vår egen wandel, men stödes till sina facta icke af mera absolut säkerhet, än berättelserna om samtidens handlinger, hwilka, åtminstone uti detail, ofta äro varierande, och i samma mån mindre tillförlitliga såsom sanning. Allt hwad som afwiker ifrån sinnens erfarenhet, wäcker genast misstänka om wißheten; ehuru jemwål af det owiße kan dragas nytta, då sådant ofta beror mera af åsytningen: än wißheten derwid.

Afwen uti Religionen är det egentligen icke Historien, som upplifwar sinnet, utan de deri afhandlade högre sanningarna, hwilka harmoniera med känslan, tryggade om sin bewisning uti hwarje ådelt bröst. Denna bewisning, som sålunda för alla tider är tillgänglig, bär stempeln af sanning uti manandet till plikternas uppfyllande af wälwilja och kärlek.

Det är derföre icke den torra bewisningen af facta uti Religions Historien,

icke Religions Stiftarens biografie, som utgör hufvudmålet, utan den gudomliga ifrån Historien åtskilda sanningen och den derigenom öppnade utväg till en högre åsigt wid människans moraliska och religiösa eftersträfningen. Det är andan af Religionen, som hånrycker själen, och ländar menckligheten allestädes till uppbyggelse.

Sålunda äger Traditionen sannolikhet och Historien trovärdighet endast såvida de gillas af det sunnda förnuftet. Stridande emot sinnens erfarenhet, likna de gifningar, och äro skapelser af inbillningen, i följd af människornas benågenhet dertill efter deras olika åsikter och fattade meningar, hvaraf exempel dagligen upptäckas. Hufvudsakligast böra Helgonens förmenta underverk åtskiljas ifrån Historien, emedan genom dem i sjelfwa verket åsynas endast höjden af Helgonens för tjenst om det moraliska goda, då deras till efterföljd ställda dygd tillägges en öfvernaturlik kraft till mencklighetens bättnad.

Derföre, och i anseende till de möjliga irringarna, är historien osäker att

läggas till grund för läran om menniskornas ewiga salighet. Grunden dertill är och närmare uti vår egen känsla. Våra moraliska egenskaper, som höra till Guds synens underverk, och icke härröra af någon slump i naturen, såwida moralen sjelf icke deraf härstammar, äro werkan af en högre kraft, åsyftande ett högre ändamål, som är lycksaligheten, hwilken lycksalighet hoppet, icke utan anledning, låter fortsara och fullkomnas i ewigheten.

Om ordet t r o.

Så ord finnas i människornas språk af mera wigt, och likwål af mera varierande betydelse än tro.

Tro, i historiskt hänseende, är en öfwertrygelse, grundad å erfarenhet eller traditioner. Denna tro är tillförlitlig endast genom öfwerensstämmelsen med möjligheten af det påserade.

Tro, som genom närwarande tillgänglig bewisning utgör ens öfwertrygelse, är mera absolut, är kunskap, emedan hwar och en åger pröfwa densamma.

Tro, i religiöst hänseende, finnes uti själens innerliga tillgifwenhet och förtröstande wördnad för Gud, och en lefwande wisshet om hans wälbehag med den förbättrade människans moraliska tillstånd och uppriktiga framsträfwanne uti det goda, åfwen under strid med swårigheterna derwid. Sådan tro är vår tröst i lifwets chaos. Deraf uppgår hoppet, lik solen utur morgonöfret.

Den religiösa tillgifwenheten synes redan i äldre tider hafwa blifwit i Christen-

heten betecknad med tro, emedan den, som hyste denna tillgifwenhet, antog jemwål den historiska sanningen.

Tro, såsom antagandet af det öfvernaturliga, afmåladt uti inbillningen, utgör werkan af en sannolik ansedd förmodan, men närmar sig till fördom, ju mera widsträckt och grundlöst des område utwidgas.

Föröfrigt ges det ännu en tro, en öfvertygelse, härledd af känslans tydning. Men detta gäller endast i moraliskt hänseende, och är af Försynen inplantad hos menniskan, för att klarare och hastigare skönja rätt och plikt uti hennes förhållande. Känslan upplifwar förnustet medelst hjertats värma för det goda, och förmår menniskan, att uti wälwilja och kärlek eftersträfwa dygd och den moraliska fullkomligheten, påbegynt i tiden och fortsatt i odödligheten, som samma känsla anar, och hoppet förutsätter. Denna förutsättning hårrör jemwål ofta af egennytta och begär till njutning, hwarwid då den moraliska wärman afkyles, och saligheten liknar ens egen skugga, den han efterjagande will gripa, men aldrig kan ernå.

Det Öfvernaturliga.

Det öfvernaturliga, eller som det hellre borde heta, det undernaturliga, emedan det förra öfwen angår Gud och alla hög- gre föremål, men det senare består endast uti inbillningar under naturens och slutfonstens wanliga ordning, — det öfvernaturliga ligger utom kretsen af människans erfarenhet. Likväl liksom skådande genom inbillningens prisma, ser hon skimringar af ljus i ande-werlden, och är benågen, att skapa mystiska systemer öfwen af det obegripliga, — kanske ofta af den öfverwägande bewefelsegrund, att det är lättare tro en orimlighet, än undersöka verkligheten. Sålunda torde wi ock hafwa våra spöke-historier och legender.

Denna benågenhet, att formera fira ideer af blotta möjligheter, och antaga inbillningar för orubbliga sanningar, förleder människans öfwertygelse, öfwen om tillståndet efter döden, till wantro, som hon finner mera tillfredsställa sina egenlyttiga åsikter, än endast hoppet, eller den på skal grundade bewisningen.

Möjligheten af det öfvernaturliga inbillningsföret kan stundom swärligen be-

stridas, än mindre verkligheten deraf bewisas. Det beror således endast på antagandet eller förkastandet af det man - - inte förstår.

Den som byser någon aktning för det funda förnuftet, och ej förledes af egen nyttans törst till en öfvernaturlig njutning och sällhet, han lemnar det förborgade och för människan obegripeliga in statu quo, intill dess den Allwise sunnit godt utwidga vår synkrets och stärka fattningsgåfwan till erfalande af sanning, då han låter oss blicka i ljusare regioner. Emedlertid har Gud gifwit oss den moraliska känslan, i stället för absolut bewisning, och det ljuswa hoppet till stöd för en wacklande tro. Följande dessa ledstjernor skola wi aldrig förfela systemålet, som är oss förelagt. Skulle ock förnuftet genom förledning af egennytta och tanklös öfwerdrift uti inbillningen göras osäker till efterföljd, så leder oss den stilla känslan dock till rätta, och hoppet står på fast grund.